

ÎNSEMNĂRI ARHEOLOGICE

Prezentăm cu acest prilej câteva descoperiri întâmplătoare din orașul Iași care prezintă importanță pentru cunoașterea secolelor II-III d.H.:

A. În timpul lucrărilor de construcție la blocurile de locuințe în cartierul Tătărași, în anul 1967, au fost descoperite două amfore romane.

a) Amforă întreagă (Pl.I/2), din pastă roz-gălbuie, cu suprafața zgrunțuroasă din cauza nisipului și particulelor minerale din compoziție (în. 62 cm; d.max. 27 cm). Corpul, de formă ovoidală, are la exterior dungi orizontale adâncite rămase din timpul lucrului la roată. Gâtul înalt și subțire (în. 25 cm) se lărgeste spre partea inferioară și are o trecere lină spre umerii amforei. Torțile (în. 22 cm; l.3,7 cm), străbătute de două șanțuri longitudinale formează un unghi drept la locul de prindere la gât, imediat sub buză. Marginea este puternic profilată spre exterior (gr. 1,8 cm; d.g. 5 cm). Amfora se termină printr-un mic suport (d. 5 cm).

b) Amforă cu partea superioară a gâtului lipsă, asemănătoare cu precedenta (Pl. I/1). Corpul ovoidal este alungit (în. 61,5 cm; d.gât 5 cm; în.t. 21,5 cm; lt. 2,8 cm; d. 5 cm).

Amforele de acest tip sunt datate în secolele II-III d.H.¹

B. Muzeul de Istorie a Moldovei a achiziționat în anul 1991 un denar descoperit tot în cartierul Tătărași². Moneda a fost emisă în timpul împăratului Marcus Aurelius, în anul 166 d.H..

Av. M ANTONINVS AVG ARM PARTH MAX

Capul laureat al împăratului spre dr.

Rv. TR P XX IMP IIII COS III VIC PAR

Victoria, spre dr., ține o palmetă și fixează pe un palmier un scut cu inscripția VIC PAR. Starea de conservare este foarte bună (diam. 18 mm; G. 3,00 g).

RIC³, III, nr.163, p.226. Inv. nr. 15208.

Din aceeași zonă ne-a fost semnalată descoperirea unui denar emisiune Antonius Pius⁴.

C. Cu prilejul unor lucrări de canalizare la Stadionul Tineretului situat în zona de sud-est a orașului Iași a fost descoperit un mormânt de înhumăție. Lucrătorii au recuperat inventarul mormântului și au anunțat Muzeul de Istorie a Moldovei. Sosiți la fața locului în afara celor semnalate odată cu predarea pieselor a putut fi recuperat parțial materialul osteologic, predat Centrului de Antropologie al Academiei Române și s-a constatat că scheletul înhumat la adâncimea de 0,60m fusese orientat pe direcția nord-sud. În spațiul neafectat de construcții unde lucrările au continuat nu au fost descoperite alte vestigii, astfel că am considerat că foarte probabil ne aflăm în situația unor morminte izolate. Din cauza modului în care au fost recoltate nu avem date referitoare la dispunerea materialelor pe lângă schelet.

Orientarea nord-sud este caracteristică sarmaților din regiunea stepelor Volgăi. Schimbarea orientării de la nord-est la nord-sud este constatată în complexe funerare sar-

¹ I.B.Zeesc, *Keramičeskaia tara Bospora*, în "MLA", 83, Moscova, 1960, p.118; pl.XXXVIII/94; S.Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec.II î.e.n.-III e.n.)* Iași, 1981, p.132, fig.31/6-7.

² Moneda a fost găsită de locuitorul Franz Căldăraru în curtea sa din str.Tătărași, nr.25.

³ RIC - H.Mattingly și E.A.Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, vol.III, Londra, 1984.

⁴ Semnalarea a fost făcută de colecționarii prof. G.Sunugiu.

matice începând de la sfârșitul secolului I și primele decenii ale secolului II d.H.⁵ Marea majoritate a mormintelor sarmatice din zona extracarpatică a României sunt orientate nord-sud (Dridu, Oltenița-Iordoc, Coada Lupului, Valea Mare, Căscioarele, Largu, Vaslui, Valea Lupului, Holboca, Probota etc.)⁶.

Inventarul mormântului era alcătuit din următoarele piese: un clopoțel de bronz, cinci mărgelile din pastă de sticlă, un fragment dintr-un bol de sticlă și un fragment din partea inferioară a unui vas de ceramică.

1. Clopoțelul de bronz (în. 3,9 cm; d. 3,9/2,5 cm; în.inel 1 cm; d.inel 0,4 cm), de formă conică, cu inel de prindere de formă hexagonală, este ornamentat, la partea superioară a suprafeței exterioare cu două linii circulare, incizate. În interior, veriga care lega limba de clopoțel este din fier. Starea de conservare a clopoțelului, acoperit de o patină nobilă, este relativ bună. Clopoțelul prezintă o ruptură din vechime, iar partea inferioară din cauza deformării a căpătat o formă elipsoidală (Pl.II/2). Inv. nr. 6384.

Clopoțelii de bronz de formă asemănătoare celui din mormântul de la Stadionul Tinerețului au fost găsiți atât în inventarul unor complexe funerare de pe teritoriul țării noastre la: Ștefănești⁷, Broscăuți⁸, Smeieni⁹, Ulmeni-Oltenița¹⁰, Largu¹¹, Târgșor¹² și mai ales în spațiul estic în zonele mai apropiate sau mai depărtate¹³.

Acești clopoțeli sunt atestați între piesele din inventarul ritualului de înmormântare din multe complexe funerare sarmatice alături de alte materiale ca greutate-amulete. Au fost găsiți de la unu la șase exemplare în același mormânt plasați de obicei în direcția coastelor și mâinii uneori și pe piept sau la picioare¹⁴.

Deși piesele sunt numeroase unele clasificări tipologice nu au fost succedate de încadrări în limite cronologice mai restrânse. Clopoțeli asemănători, mai timpurii decât cei piramidali, sunt datați la sfârșitul secolului I și începutul secolului II d.H.¹⁵.

2. Toate cele cinci mărgelile fac parte din grupa celor confecționate din pastă de sticlă, cu decor de "ochi" proeminenți. Inv. nr. 6385.

a) Mărgică, de formă cilindrică, (l. 2,1 cm; d.orificiu 0,7 cm), din pastă de sticlă alb-gălbuie, decorată cu șase proeminențe "ochi" de culoare albastru intens înconjurate de câte un cerc alb (Pl.II/6). Proeminențele sunt dispuse pe două șiruri către margini. Mărgelile asemănătoare se întâlnesc în necropolele sarmatice de la nordul Mării Negre.

În clasificarea făcută de cercetătoarea E.M.Alexeeva mărgica descrisă se încadrează în tipul 52 a, iar prin tehnica de lucru a ornamentului variantei "V" și se datează din secolul I d.H.

⁵ I.I.Gușcina, *O lokal'nyh osobennostjakh kul'tury naselenija Bel'bekskoi doliny Kryma v pervye veka n.e.*, în *Arheologičeskie issledovanija na iuge vostočnoj Evropy*, Moscova, 1982, p.24.

⁶ Gh.Bichir, *Sarmații la Dunărea de Jos în lumina ultimelor cercetări*, în "Pontica", 5, Constanța, 1972, p.139; idem, *Les Sarmates sur le territoire de la Roumanie*, în *Actes du VIIIe Congrès International des sciences prehistoriques et protohistoriques*, I, Belgrad, 1971, p.276.

⁷ N.Zaharia, M.Petrescu-Dîmbovița, Em.Zaharia, *Așezări din Moldova De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p.281, pl.CXVIII/29.

⁸ Al.Păunescu, P.Șadurschi, V.Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1976, I, p.60.

⁹ Gh.Bichir, *op.cit.*, 1972, p.156.

¹⁰ Cea mai apropiată analogie la Ulmeni-Oltenița, în mormântul nr.3; S.Morintz, și B.Ionescu, *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958-1967)*, în "SCIV" 19, 1968, 1, fig.14/2.

¹¹ I.T.Dragomir, *Cercetări arheologice pe valea Călmățuiului*, în "Materiale", III, p.305.

¹² Gh.Diaconu, *Tîrgșor. Necropola din sec.III-IV e.n.*, București, 1965, p.27.

¹³ M.I.Vjazmitina, *Zoloto-Balkovskii mogil'nik*, Kiev, 1972, p.152-153.

¹⁴ I.I.Gușcina, *op.cit.*, p.24.

¹⁵ <https://biblioteca-digitala.ro>

până în prima jumătate a secolului II d.H.¹⁶.

b) Mărgică, de formă rotundă (L. 1,6 cm; d. 1,4 cm, d.orificiu 0,4 cm), confecționată din pastă de sticlă albastru închis, ornamentată cu șapte "ochi" proeminenți de culoare albastră înconjurați de câte un cerc alb (Pl. II/3). A fost acoperită cu foiță de aur. Starea de conservare mediocră. Poate fi încadrată în tipul 55, varianta "V" cu descoperiri din secolele I-II d.H.¹⁷.

c) Mărgică din pastă de sticlă albastră (L. 1,6 cm; d. 1,6 cm; d.orificiu 0,6 cm), de formă rotundă, ornamentată cu "ochi" reliefați de culoare albastru închis înconjurați de două cercuri albe (Pl. II/1). Din cele nouă proeminențe se păstrează șase. Aparține tipului 75 și se datează în secolele I-II d.H.¹⁸.

d) Mărgică, din pastă de sticlă albastră, de formă rotundă (L. 1,6 cm; d. 1,7 cm; d.orificiu 0,6 cm), decorată cu proeminențe "ochiuri" de culoare verde-smarald, înconjurate de câte două cercuri albe (Pl. II/4). Din cei nouă "ochi" s-au păstrat cinci. A fost acoperită cu foiță de aur.

e) Mărgică asemănătoare cu precedentă (L. 1,5 cm; d. 1,6 cm; d.orificiu 0,6 cm). Se păstrează numai patru proeminențe (Pl. II/7).

Mărgelile din pastă de sticlă, cu decor de "ochi" proeminenți au fost descoperite în spațiul pruto-nistrian¹⁹ și în nordul Mării Negre²⁰. La Holboca, Ciocani și Târgșor s-au găsit mărgelile acoperite cu foiță de aur²¹. Mărgelile mari se aflau de abicea în mijlocul colierului sau erau folosite ca amulete.

3. Un mic fragment de bol (*phiala*), din pastă de sticlă albastră cu decor în relief de "coaste" (L. 2,8 cm; l. 2,5 cm; gr. 0,4 cm). Fondul este albastru închis cu benzi de linii albe și albastru deschis-marmorat, imită piatra semi-prețioasă (Pl. II/5). Este forma de vas răspândită între recipientele confecționate din sticlă translucidă simplă²², cât și cele din sticlă policromă. Cele mai multe sunt datate în secolul I d.H.²³. Inv. nr. 6386.

4. Partea inferioară cu fundul inelar a unui vas mic, posibil castronaș, confecționat din pastă cărămie, având la exterior urme de angobă roșie (în. 2,2 cm; d.max. 8,6 cm; d. 4,2 cm). Marginea fragmentului a fost netezită în vechime și are un orificiu (d. 0,2 cm) probabil pentru a fi atârnat. La exterior are un decor de linii incizate (Pl. II/8). Inv. nr. 6387.

Această descoperire a unui mormânt sarmatic nu este surprinzătoare în această zonă a Moldovei²⁴ sau pe teritoriul orașului Iași și în împrejurimi - Valea Lupului²⁵, Probota²⁶,

¹⁶ E.M. Alexeeva, *Antičinye busy Severnogo Pričernomor'ja*, în "Arheologija SSSR", Moscova, 1975, p. 54 și 64, fig. 6 v, pl. 16/81.

¹⁷ *Ibidem*, p. 65, pl. 16/18.

¹⁸ *Ibidem*, p. 67, pl. 14/27.

¹⁹ V.I. Grosu, *Hronologija pamjatnikov sarmatskoi kul'tury Dnestrovsko-Prut'skogo mejdureč'i'ja*, Chișinău, 1990, fig. 11/7.

²⁰ E.M. Alexeeva, *op. cit.*, p. 55, M.I. Viazmitina, *op. cit.*, p. 140.

²¹ Gh. Bichir, *op. cit.*, 1972.

²² E.M. Alexeeva, *Iugo-vostočinoja čiasť nekropolja Gorgippija*, în "Gorgippija", II, Krasnodar, 1982, p. 26, fig. 12/3; p. 74-75, fig. 42; J. Koltes, *Catalogue des collections archéologiques de Besançon, VII. La verrerie gallo romaine*, Paris, 1982, p. 16, nr. 11, pl. L.

²³ M. Bucovăla, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, 1968, p. 37, fig. 28; D.B. Harden, H. Hellenkemper, K. Painter, D. Whitehouse, *Glass of the Caesars*, Milano, 1987, p. 51, fig. 27.

²⁴ I. Ioniță, *Noi descoperiri sarmatice pe teritoriul Moldovei*, în "Arh. Mold.", II-III, 1964, p. 311-328; Gh. Bichir, *op. cit.*, "Peuce", 5, p. 130; idem, *op. cit.*, în *Actes du VIIIe Congrès*, p. 280-281.

²⁵ D. Marin, *Descoperirile arheologice de la Valea Lupului*, în "AȘUI", 1955, 1-2; idem, *Șantierul arheologic Valea Lupului*, în "Materiale", III, 1957, p. 174.

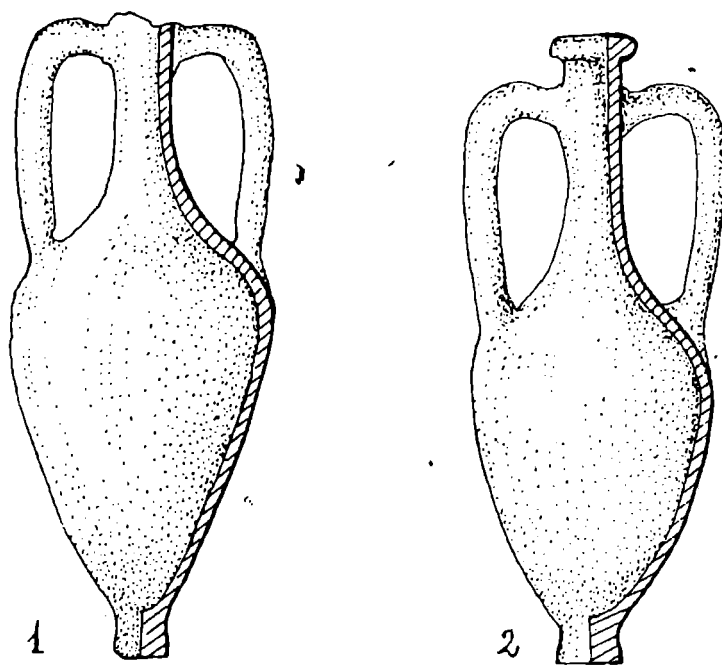
²⁶ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovita, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 147.

Dumbrava²⁷, Holboca²⁸.

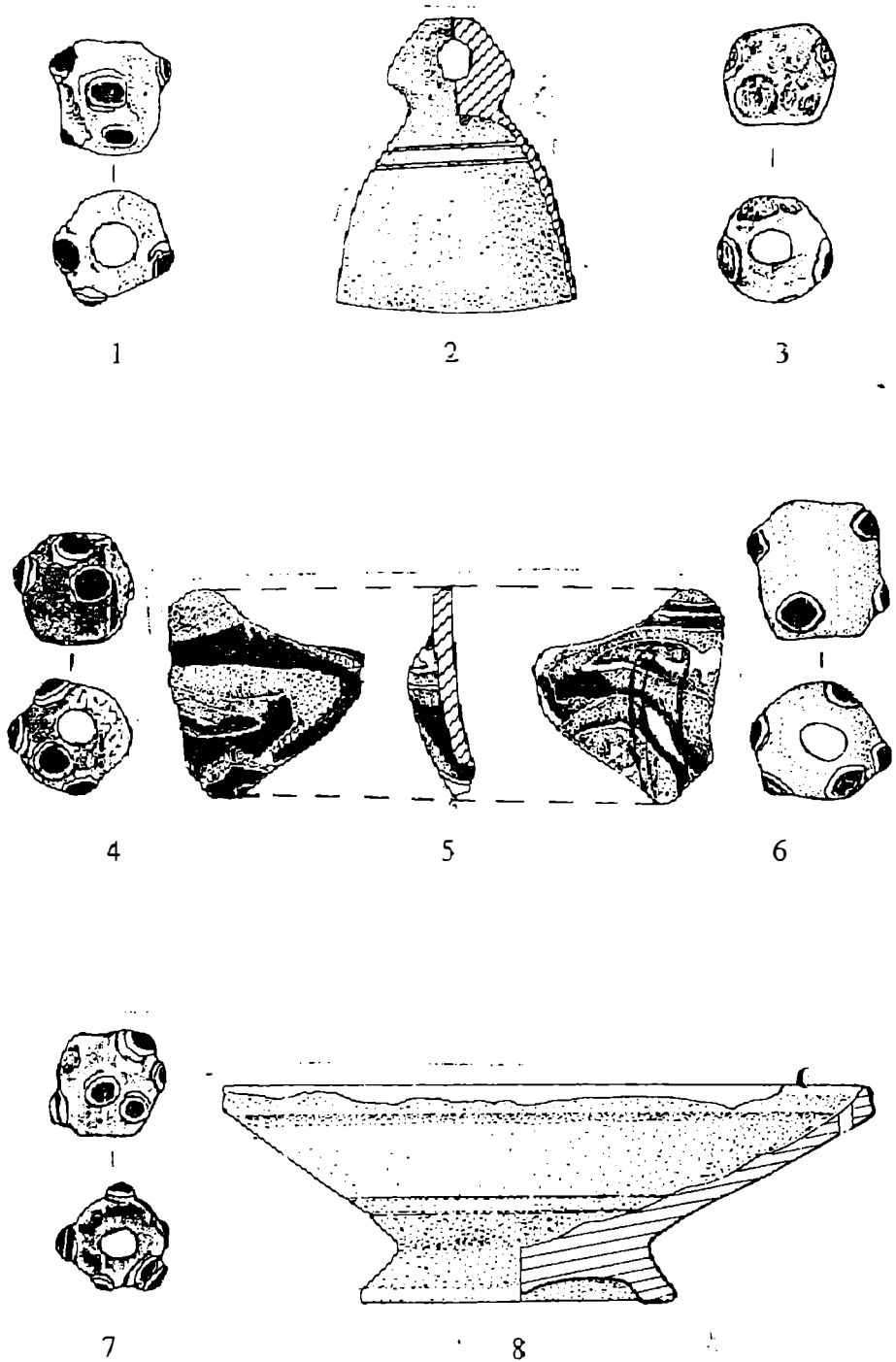
Mormântul semnalat, parte a unui posibil complex, considerăm că se înscrie prin încadrarea cronologică a pieselor din inventarul funerar într-o etapă timpurie a prezenței sarmatice pe teritoriul Moldovei plasată în ultimile decenii ale secolului I și primele decenii ale secolului II d.H..

²⁷ S.Sanie, Ș.Sanie, *Cercetările arheologice de la Dumbrava (com.Ciurea, jud.Iași)*, în "CI", IV, 1973, p.91; idem, *Semnificația unui mic complex arheologic din așezarea dacică de la Dumbrava (com.Ciurea, jud.Iași)*, în "CI", XIV-XV, 1983-1984, p.134.

²⁸ *Santierul arheologic Valea Jijiei*, în "SCIV", III, 1952, p.107.
<https://biblioteca-digitala.ro> www.muzeul.md

Pl. I Amfore romane descoperite în cartierul Tătărași.

Pl. II Materiale descoperite din inventarul mormântului sarmatic descoperit la Stadionul Tineretului din Iași: mărgele (1, 3, 4, 6, 7); fragment bol sticlă (5); fragment vas ceramic (8).